

Серед переваг прецеденту, як джерела права, можна виділити його здатність створювати і фіксувати норму права більш оперативно, ніж у ході тривалого правотворчого процесу і можливість доповнити, конкретизувати закон приписом підзаконного характеру; заповнити, подолати прогалини у системі джерел права; забезпечити врегулювання більш широкого кола відносин. Законодавство України має чітко визначати коло суб'єктів, які уповноважені створювати нормативно-правові прецеденти, сфери та межі, в яких вони формуватимуться, юридична сила таких актів, характер та місце у системі джерел права України. Запровадження системи прецедентного права буде зобов'язувати суддів усіх рівнів постійно підвищувати свій професійний рівень, бо зміна чи скасування судового рішення автоматично порушуватиме питання про причини допущених помилок і накладення дисциплінарної відповідальності.

Таким чином, сучасний етап реформування правової системи має супроводжуватись визнанням судового прецеденту у якості джерела права України для нормативно-правового регулювання суспільних відносин.

Татулич І. Ю.,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри правосуддя, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗАВДАННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА

Здійснюючи правосуддя, суд захищає порушені, невизнані або оспорювані права, свободи чи інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, інтереси держави. Судовий захист прав, свобод та інтересів відбувається з дотриманням цивільної процесуальної форми, оскільки суд та учасники цивільного процесу повинні діяти в установленому законом порядку. Саме тому завданням цивільного судочинства визначено справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ.

Здійснення правосуддя у цивільних справах нерозривно пов'язане із ідеєю справедливості, яка є чітко закріплена в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (п. 1 ст. 6), (далі – Конвенція), а оскільки остання вважається джерелом права, то її норми є частиною національного законодавства. Як відомо, справедливість є одним із загальноправових принципів цивільного процесуального права. У процесуальній науці висловлюються міркування про те, що цей принцип є «складним комплексом принципів і правил, до яких насамперед слід віднести такі права, свободи і принципи: доступ до правосуддя; судовий розгляд у присутності сторони; свободу від примусу надавати не вигідні для себе покази; рівність сторін; змагальність судового процесу; мотивоване судові рішення». До змісту цього права входять чотири підгрупи прав: органічні, інституціональні, процесуальні та спеціальні. До органічних належать елементи, що забезпечують ефективне користування цим правом та його реалізацію (доступ до правосуддя і виконання судових рішень). Інституціональні елементи – це критерії, яким має відповідати і судова система держави загалом, і кожен національний судовий орган окремо (незалежний, неупереджений, створений на підставі закону). Процесуальні елементи права на справедливий судовий розгляд передбачають реальну участь особи або її представника у розгляді справи, змагальність

сторін під час процесу, рівність сторін на всіх стадіях судового розгляду та розумні строки розгляду. В свою чергу, корифей у науці цивільного процесуального права В. В. Комаров пропонує розглядати право на справедливий судовий розгляд у широкому й вузькому значенні. У широкому значенні це право закріплене в п. 1 ст. 6 Конвенції і його можна ототожнити з правом на доступ до правосуддя, тобто кожна особа повинна мати можливість ініціювати судовий розгляд справи щодо своїх цивільних прав, свобод та отримати справедливий і ефективний судовий захист. У вузькому значенні право на справедливий судовий розгляд охоплює лише вимогу «справедливої» процедури, яка в тексті статті Конвенції використовується поряд із вимогами незалежності та безсторонності суду, публічності й розумності строку судового розгляду. Більше того, вчений виділяє такі «основні складові елементи права вказаного у широкому значенні: – необтяжений юридичними та економічними перешкодами доступ до судової установи; – належна (справедлива) судова процедура; – публічний судовий розгляд; – розумний строк судового розгляду; – розгляд справи незалежним та безстороннім судом, встановленим законом».

На думку Н. Сакари, до перелічених елементів вказаного права варто віднести і своєчасне виконання судових рішень. Оскільки у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини особливо підкреслює значення цього права, посилаючись на те, що ефективний доступ до суду містить право на виконання судових рішень без належних затримок. Провадження в суді та виконавче провадження є відповідно першою і другою стадіями одного провадження. Таким чином, виконавче провадження не має бути відокремленим від судового, і ці обидва провадження мають розглядатися як цілісний процес. Мета звернення особи до суду, тобто захист права, свободи чи інтересу, відбудеться лише тоді, коли таке право, свобода чи інтерес будуть поновлені, тобто коли рішення суду буде виконане.

На думку П. Рабіновича і Б. Ратушної елементом права на справедливий судовий розгляд є належна судова процедура, вагомим складником якої є належне доказування обставин судової справи.

Отже, під справедливістю судового розгляду слід розуміти те, що діяльність суду при вирішенні цивільних справ повинна спрямовуватись саме на зміцнення справедливості, захист прав та інтересів осіб, а також на приведення національного законодавства у відповідність до положень міжнародних договорів.

Однак, права, свободи та інтереси людини можуть бути захищені лише справді незалежним судом, який діє на засадах законності, неупередженості, що теж знайшло своє закріплення у деяких нормах ЄКПЛ на категоріальному рівні як одна з характеристик, яким має відповідати суд. З аналізу випливає, що саме неупередженість безпосередньо пов'язана з особою судді, з його особистим переконанням (внутрішнє переконання), із структурними питаннями організації складу суду і завданнями, які покладаються на суддю у конкретній справі. Для забезпечення і впровадження даної вимоги у цивільне судочинство існує інститут відводу суддів, та недопустимість вторної участі судді в розгляді справи (гл. 3 ЦПК України). Виявлення та з'ясування особливостей, що характеризують неупереджений судовий розгляд, залишається одним із актуальних завдань, що стоять перед судом під час розгляду та вирішення цивільної справи.

Не менш важливою складовою завдань цивільного судочинства був і залишається своєчасний розгляд та вирішення цивільних справ. Адже важливо, щоб цивільне судочинство здійснювалось не лише правильно, а й своєчасно. Задля досягнення цієї мети

встановлюються цивільні процесуальні строки. Існування та чітке дотримання процесуальних строків судом, особами, які беруть участь у справі, іншими учасниками цивільного процесу є гарантією здійснення учасниками процесу своїх суб'єктивних процесуальних прав і найважливіше є запорукою ефективності здійснення цивільного судочинства. Ефективність захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів залежить від його своєчасності. Саме тому гл. 6 ЦПК України виділяє в якості одного із завдань цивільного судочинства своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ.

Таким чином, завдання цивільного судочинства служать засобом досягнення його ефективності, повинні поширюватись на всі види проваджень в цивільному процесі та всі стадії розгляду і вирішення цивільних справ, що і призведе в майбутньому до ухвалення законного та обґрунтованого рішення у справі.

Ткачук О. С.,

кандидат юридичних наук, доцент, суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Конституція України у статті 6 вказує на те, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. У той же час, органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Наведене правило узгоджується із ст. 124 Основного Закону. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються – говорить Конституція.

До повноважень Верховної Ради України належать: внесення змін до Конституції України, призначення всеукраїнського референдуму, прийняття законів, затвердження Державного бюджету України та контроль за його виконанням, визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля, призначення виборів Президента України у строки, передбачені цією Конституцією. заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України, оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України, а також виконання ряду інших важливих функцій. Проте жодна із них не пов'язана із застосуванням законів щодо відправлення правосуддя, засудження, виправдання, помилування чи звільнення від покарання або відповідальності у кримінальних справах чи справах про адміністративні правопорушення.

При цьому, наприклад, відповідно до Закону України «Про застосування амністії в Україні» амністія є повне або часткове звільнення від відбування покарання осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, або кримінальні справи стосовно яких розглянуті судами, але вироки стосовно цих осіб не набрали законної сили. Рішення про застосування чи незастосування амністії приймається судом стосовно кожної особи індивідуально після